

Вінницька О.А.,

аспірант,

Національна академія статистики, обліку та аудиту

МІСЦЕВІ ПОДАТКИ В ДОХОДАХ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Анотація. У статті досліджено роль та значення місцевих податків в доходах місцевих бюджетів, розглянуто проблемні аспекти та суперечності місцевого оподаткування, обґрунтовано перспективи розвитку місцевих податків та зборів в Україні, обґрунтовано перспективні напрями посилення їх фіскального значення.

Ключові слова: доходи місцевих бюджетів, місцеві податки і збори, система місцевих податків, місцеве оподаткування, місцеве самоврядування.

Постановка проблеми. Питання місцевого оподаткування залишається на сьогодні важливим інструментом функціонування та розвитку місцевого самоврядування, яке значною мірою залежить від наявності в розпорядженні органів місцевого самоврядування матеріальних, фінансових та інших ресурсів, необхідних для виконання їх функцій, оскільки місцеві податки і збори є самостійним джерелом доходів місцевих бюджетів. Проте місцеві податки та збори в Україні поки що не виконують функцій щодо надання їм фінансової автономії. Як правило їх частка складає 1–4% сукупних доходів місцевих бюджетів. Якщо порівняти з практикою західних країн інститут місцевих податків і зборів в Україні фактично залишається неефективним.

Прийняття Податкового кодексу стало суттєвим кроком уперед у процесі розвитку системи місцевого оподаткування в Україні. Однак діюча на сьогодні в країні система місцевих податків і зборів не відповідає принципам Європейської хартії місцевого самоврядування. Зокрема, проблема полягає в тому, що законодавчо закріплені місцеві податки і збори та їх ставки не враховують реальних можливостей платників податків, а отже, не виконують стимулюючої функції. Як наслідок, такі вади негативно позначаються на дотриманні принципів єдності, повноти, достовірності, гласності, наочності бюджетного устрою країни в цілому.

У контексті вищесказаного аналіз дослідження проблемних аспектів місцевого оподаткування, а також пошук перспективних напрямів посилення їх фіскального значення набуває особливої актуальності в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних вчених, праці яких відіграють суттєву роль у зазначеній проблематиці, відомі Т. Бондарук [1], В. Геєць [2], О. Кириленко, І. Луїна [3] та ін. Необхідність більш детального дослідження суперечностей місцевого оподаткування та обґрунтування перспектив розвитку місцевих податків та зборів в Україні за відсутності у сучасній економічній літературі комплексних аналогічних досліджень спонукали звернутись до теми місцевого оподаткування.

Мета статті полягає у дослідженні особливостей місцевого оподаткування та обґрунтуванні перспектив розвитку місцевих податків та зборів в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Законодавче врегулювання механізму місцевого оподаткування в Україні забезпечило необхідне правове поле для функціонування місцевих податків і зборів, але створення повноцінного та фінан-

сово самодостатнього інституту місцевого самоврядування неможливе без їх подальшого реформування.

Важливе місце у формуванні доходів місцевих бюджетів належить розвитку місцевого оподаткування. Надходження від місцевих податків і зборів зараховуються безпосередньо до бюджетів місцевого самоврядування. Досвід застосування місцевих податків і зборів в Україні засвідчує поки що незначну їхню роль у формуванні фінансів органів місцевого самоврядування [4]. Місцеві органи влади мають дуже обмежений вплив на встановлення ставок податків, на які спираються їхні бюджети. В контексті вищезазначеного доцільно розширити права органів місцевого самоврядування у сфері встановлення податків і зборів, а за центральними органами влади залишити контроль рівня загального податкового навантаження [5, с. 87].

Місцеві податки та збори – це обов'язкові платежі, суми яких, згідно із законодавством України, встановлюються органом місцевого самоврядування на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці (села, селища, міста чи об'єднання сіл) та які зараховуються до її місцевого бюджету [6]. В Україні існували такі місцеві податки та збори, як: податок з реклами; комунальний податок; збір за припаркування автотранспорту; ринковий збір; збір за видачу ордеру на квартиру; курортний збір; збір за участь у бігах на іподромі; збір за виграш на бігах на іподромі; збір з осіб, які беруть участь у грі на тоталізаторі на іподромі; збір за право використання місцевої символіки; збір за право проведення кіно- і телезйомок; збір за проведення місцевого аукціону, конкурсного розпродажу і лотерей; збір за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі та сфери послуг; збір з власників собак.

На сьогодні, відповідно до ст. 10 Податкового кодексу України, визначено, що до місцевих податків належать: податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; єдиний податок; а до місцевих зборів належать: збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності; збір за місця для паркування транспортних засобів; туристичний збір [7]. Із прийняттям Податкового кодексу України справляють не 14, а лише п'ять місцевих податків і зборів. Це дозволяє частково підвищувати регулюючий потенціал податкової системи за рахунок скорочення переліку місцевих податків і зборів, але слід зауважити, що більшість з визначених у кодексі місцевих податків і зборів дублюють або об'єднують дію існуючих раніше. Так, наприклад, туристичний збір є об'єднанням готельного та курортного зборів, а у зборі за місця для паркування транспортних засобів змінено елементи оподаткування.

Вважаємо, що місцеві податки та збори мають існувати у такій кількості, у якій би вони повністю забезпечували місцеві органи влади коштами, необхідними для задоволення власних потреб. Але при цьому при визначенні конкретних ставок податку чи збору необхідно зважати і на фінансові можливості суб'єктів їх сплати.

Згідно з Податковим кодексом, податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, єдиний податок та збір за про-

вадження деяких видів підприємницької діяльності є обов'язковими для встановлення місцевими радами. Щодо збору за місця для паркування транспортних засобів та туристичного збору, то місцевим радам надано право самостійно вирішувати питання щодо їхнього встановлення. Установлення місцевих податків і зборів, не передбачених Податковим кодексом України, забороняється. Порядок зарахування податків і зборів до відповідних місцевих бюджетів визначається Бюджетним кодексом України.

Місцеві податки і збори необхідні для того, щоб місцеві органи влади мали можливість надавати послуги, рівень яких у населення асоціюється з обсягом сплачених податків. Кошти, зібрані на місцях, використовуються більш ефективно, ніж виділені центральним урядом [8].

На сьогодні місцеві податки та збори поки що не відіграють значної фінансової ролі у формуванні місцевих бюджетів. Податкові надходження за січень-березень 2013 р. склали 87,3% доходів місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів). Їх обсяг становив 20,5 млрд. грн., що на 10,2% більше від показника 2012 р. [9]. У структурі податкових надходжень відмічається подальше зростання частки місцевих податків і зборів, що в основному пов'язано із зарахуванням до їх складу єдиного податку, відповідно до нової редакції Бюджетного кодексу України. Від місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів за січень-березень 2013 р. надійшло 1 778,4 млн. грн., що майже у двічі більше аналогічного показника 2012 р. Їх частка у структурі доходів місцевих бюджетів зросла і склала 7,6% [9]. Найвагоміший серед місцевих податків і зборів був єдиний податок. Зокрема, за січень-березень 2013 р. він надійшов у сумі 1 615,7 млн. грн., що у 1,8 рази більше за обсяги надходжень I кварталу 2012 р. [9]. Зазначимо, що таке зростання відбулося в основному через збільшення кількості платників податку: фізичних осіб та суб'єктів малого підприємництва.

До місцевих бюджетів від місцевих податків і зборів у 2014 р. надійшло 8,1 млрд. грн., що на 10,1% більше аналогічного показника 2013 р. Їх частка у структурі доходів місцевих бюджетів зросла на 1,0 в. п. і склала 8,0% [10] (рис. 1).

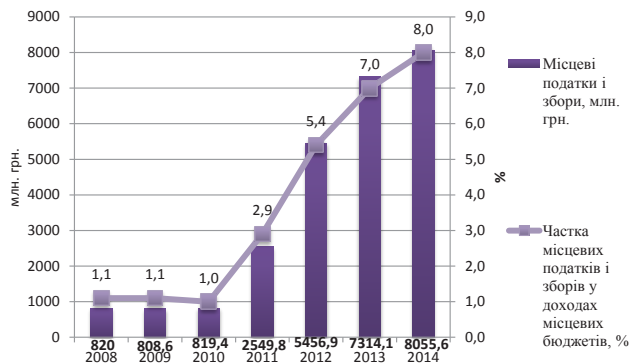

Рис. 1. Динаміка надходжень місцевих податків і зборів, 2008–2014 рр.

Джерело: дані Державної казначейської служби України і розрахунки автора

Підвищення питомої ваги місцевих податків і зборів у структурі доходів місцевих бюджетів відбулось за рахунок включення до їх складу єдиного податку.

Таким чином, після прийняття Податкового кодексу України відбулось зростання частки місцевих податків і зборів в доходах місцевих бюджетів без урахування міжбюджетних

трансфертів. Якщо протягом 2008–2010 рр. зазначений показник утримувався на рівні 1%, то в 2012 та 2014 рр. – відповідно 2,9% та 8%. Зазначене зростання в основному відбулось за рахунок включення до переліку місцевих податків і зборів єдиного податку для суб'єктів малого підприємництва (рис. 2).

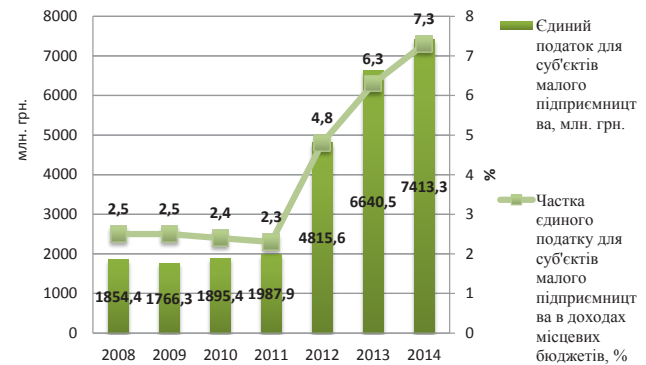

Рис. 2. Динаміка надходжень єдиного податку для суб'єктів малого підприємництва, 2008–2014 рр.

Джерело: дані Державної казначейської служби України і розрахунки автора

За рис. 2 видно, що у 2014 р. надійшло 7,4 млрд. грн. єдиного податку, що на 11,6% більше за обсяги надходжень 2013 р. Зазначимо, що таке зростання відбулось в основному через збільшення кількості фізичних осіб та суб'єктів малого підприємництва.

На рис. 3 представлена динаміка надходжень єдиного податку в розрізі юридичних та фізичних осіб.

За рис. 3 видно, що після 2011 р. спостерігається стійка тенденція до зростання надходжень єдиного податку з фізичних осіб.

Проте, незважаючи на певні позитивні зрушення, звернемо увагу на те, що система місцевого оподаткування в Україні має певні недоліки, зокрема це: незначна фінансова роль місцевих податків і зборів; вузький перелік цих податків і зборів в порівнянні з іншими країнами; відсутність у органів місцевого самоврядування права самостійно запроваджувати власні податки і збори на своїй території; низька зацікавленість місцевих органів влади додатково залучати кошти від справляння місцевих податків і зборів; відсутність взаємозалежності між рівнем суспільних послуг, які надаються на певній території, із податковим потенціалом території.

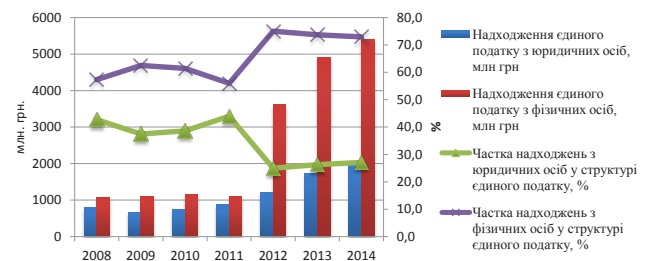

Рис. 3. Динаміка надходжень єдиного податку з юридичних і фізичних осіб, 2008–2014 рр.

У міжнародній термінології місцеві податки і збори визначаються як локальні податки і вони є основою дохідної частини місцевих бюджетів більшості західних держав. Місцеві органи влади в багатьох країнах (США, Франція, Італія) наділені правом самостійно встановлювати місцеві податки та збори.

У різних країнах неоднакова кількість місцевих податків і зборів. Так, у Великій Британії існує один такий податок, який стягується з нерухомого майна – землі, будівель, крамниць, установ, заводів і фабрик, причому сільськогосподарські угіддя та будівлі на них, церкви оподаткуванню не підлягають. В Японії існують три основні місцеві податки: підприємницький податок, який нараховується на прибуток, корпоративний муніципальний податок та зрівняльний податок, що є фіксованою сумою податку, розмір якої залежить від розміру капіталу юридичної особи та чисельності працюючих. Найбільшу кількість місцевих податків запроваджено у Бельгії – 100, в Італії – 70, у Франції – понад 50. У США запроваджено такі місцеві податки, як податок з продажу, місцевий прибутковий податок, податки на прибуток корпорацій, на спадок, майновий податок [11].

В Україні місцеве оподаткування поки що не виконує ні фіскальної, ні регулюючої функції, а є другорядним відносно державного оподаткування. Саме тому вітчизняна система місцевого оподаткування, потребує подальшого розвитку у контексті зміцнення фінансових основ органів місцевого самоврядування.

Погоджуємось, що одним із напрямів перспективного розвитку системи місцевого оподаткування в Україні є дотримання певних наступних критеріїв [1, с. 22–23]:

– ефективності – встановлений податок повинен приносити дохід не менший, ніж адміністрування його збору, при цьому дохід повинен бути максимально великим, щоб не допустити встановлення великої кількості податків. Другий критерій ефективності пов'язаний з економічною ефективністю. Майже всі податки впливають на розвиток підприємництва в регіоні. Надвисокі податки сприяють відтоку бізнесу з даного регіону. Практика засвідчує, що справляння податків максимально ефективно, коли від них складно ухилитися. Так, податок на нерухомість вважається ефективним, оскільки власники практично не можуть ухилитися від сплати цього податку. Разом з тим крива Лаффера показує, що встановлення максимальних ставок не приносить максимальних надходжень від податків в місцевий бюджет;

– справедливості – досить суб'єктивна характеристика. Застосовується такий критерій справедливості – за однакових обставин на платників податків має накладатися однаковий податок;

– принцип користування благами є альтернативою принципу справедливості, орієнтованого на платоспроможність. Згідно з принципом користування благами, щоб задовольнявся критерій справедливості, з обох платників податків, які отримують однакову вигоду від якоїсь комунальної послуги, повинні стягуватися однакові податки (незалежно від їхньої платоспроможності);

– прив'язаність податків до місцевих видатків. Податки повинні бути чітко пов'язані з видатками місцевої влади, щоб платники знали про підзвітність їм місцевої влади за те, як використовуються податкові надходження;

– гнучкість – місцева податкова система повинна стимулювати розвиток пріоритетних сфер бізнесу в конкретному регіоні та гнучко реагувати на зміни в фіскальній та інфляційній політиці держави.

Вважаємо, що перелічені критерії встановлення місцевих податків і зборів є основою для перспективного розвитку системи місцевого оподаткування в Україні.

Висновки. Обґрунтовано, що діюча на сьогодні в Україні система місцевих податків і зборів, як і податкова система країни в цілому, потребує удосконалення, оскільки вона має, з одного боку, забезпечити достатню кількість власних доходів місцевих бюджетів, а з іншого – бути інструментом місцевої соціально-економічної політики, спрямованої на виконання завдань збалансованості економіки та розвитку регіонів.

Пошук шляхів збільшення обсягу місцевих податків і зборів повинен йти не лише в напрямку простого збільшення платників податків та розширення бази оподаткування, а й у напрямку встановлення таких податків, які б забезпечували достатній обсяг надходжень, що надасть можливість створити надійне джерело дохідної частини місцевих бюджетів. Дотримання цих вимог є запорукою створення міцної, стабільної системи місцевого оподаткування в Україні.

Література:

1. Бондарук Т.Г. Місцеві податки та збори в Україні: суперечності та перспективи розвитку / Т.Г. Бондарук, І.О. Мельничук // Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації: збірник наукових праць. – К.: Інтердрук, 2014. – С. 17–24.
2. Геєць В. Формування доходної частини бюджету: підсумки, проблеми, перспективи / В. Геєць // Економіка і прогнозування. – 2004. – № 1. – С. 9–30.
3. Диверсифікація доходів місцевих бюджетів / І.О. Луніна, О.П. Кириленко, А.В. Лучка [та ін.]; за ред. І.О. Луніної; НАН України, Ін-т екон. та прогноз. – К.: Ін-т екон. та прогноз., 2010. – 320 с.
4. Каспрук А.Ю. Доходи місцевих бюджетів: проблеми забезпечення та резерви збільшення / А.Ю. Каспрук // Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». – 2012. – Вип. 9(2). – С. 60–70.
5. Тришак Л.С. Оцінка системи місцевого оподаткування та напрямки її вдосконалення / Л.С. Тришак // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2014. – Вип. 6. – С. 85–87.
6. Бондаренко Д. Місцеві податки та збори у контексті податкового кодексу України: теоретико-порівняльний аспект / Д. Бондаренко, В. Чернадчук // Науково-теоретична конференція викладачів, аспірантів, співробітників та студентів юридичного факультету: тези доповідей: у 3-х ч. Ч. 1 (Суми, 20 квітня 2011 р.); відп. за вип. С.І. Дегтярьов, В.І. Горевий. – Суми: СумДУ, 2011. – С. 9–15.
7. Податковий кодекс України від 02.12.10 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/>.
8. Бондарук Т.Г. Місцеві фінанси: [навчальний посібник] / Т.Г. Бондарук. – К.: Інформ.-аналіт. агенство, 2013. – 529 с.
9. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за січень-березень 2013 р. / В.В. Зубенко, І.В. Самчинська, А.Ю. Рудик [та ін.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-П) впровадження», USAID. – К., 2013. – 70 с.
10. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2014 р. / В.В. Зубенко, І.В. Самчинська, А.Ю. Рудик [та ін.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-П) впровадження», USAID. – К., 2015. – 77 с.
11. Сошка Н.В. Суперечності та перспективи розвитку системи місцевого оподаткування в Україні / Н.В. Сошка [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?operation=1&iid=783>.

Винницкая О.А. Местные налоги в доходах местных бюджетов

Аннотация. В статье исследованы роль и значение местных налогов в доходах местных бюджетов, рассмотрены проблемные аспекты и противоречия местного налогообложения, обоснованы перспективы развития местных налогов и сборов в Украине, обоснованы перспективные направления усиления их фискального значения.

Ключевые слова: доходы местных бюджетов, местные налоги и сборы, система местных налогов, местное налогообложение, местное самоуправление.

Vinnytska O.A. Local taxes in lokal budget revenues

Summary. In the article examined the role and the meaning of the local taxes in taxes of local budgets, considered the problem aspects and contradictions of local taxation substantiated the perspectives of local taxes in Ukraine, prospects of reasonable directions of strengthening their fiscal value.

Keywords: local budget revenues, local taxes, the system of local taxes, local taxation, the city self-government.